

Árpád Paál

CONSIDERAȚII MORALE PRIVIND DREPTURILE MINORITĂȚILOR ETNICE

I

Prin morală obișnuim să înțelegem idealul nevoii de bine între oameni. În plus, ea e privită și ca un anume grad de înfăptuire a binelui uman, ca măsură a extinderii sau nivelului general al acestuia. În acest sens și anumite obiceiuri sunt considerate ca aparținând tot de morală, iar nerespectarea lor – excepțiile și abaterile de la ele – sunt catalogate drept fapte imorale sau care o pun în pericol pe aceasta. Totuși, experiența ne-a dovedit adeseori că abaterea de la anumite obiceiuri vechi sau renunțarea la ele aduce mai mult bine (cum e de exemplu abolirea scaviei) și deci extinderea și nivelul moralei se dezvoltă și progresează. Plecând de aici, morală – cel puțin în privința limitelor ei obiective și a sferelor de viață definite de ea – nu reprezintă un fenomen continuu, ci unul aflat într-o permanentă schimbare. Se schimbă în funcție de loc și de timp. Ceea ce este moral într-o țară sau la un popor, e imoral în altă țară sau la alt popor; ceea ce a fost moral în trecut, nu mai e moral azi și e de presupus ca și în viitor altceva să însemne moralitatea decât ceea ce e considerată azi a fi.

Caracterul schimbător al moralei nu poate fi totuși *exact* ceea ce o definește. El poate fi cel mult dovada faptului că a existat și va exista mereu o morală care să modeleze conduita umană, cu alte cuvinte, ea e chemată și de acum încolo să fie această călăuză a oamenilor. În tot ceea ce îi e comun moralei de-a lungul timpului, în *consecutivitatea* relativității ei în diferite epoci trebuie să vedem un anumit fenomen *continuu*, o anumită permanență, iar în adâncul acestei permanențe putem afla ceea ce am putea numi imaginea imuabilă a moralei. Astfel, morală e cea care aspiră *mereu* la bine, iar aspirația la această stare rămâne neschimbată, schimbându-se doar categoria de *bine* în sine.

Așadar, trebuie să mergem mai departe pentru a găsi o definiție și mai exactă a moralei, iar pentru aceasta trebuie să găsim o imagine constantă care să corespundă conceptului de „bine”. Din acest punct de vedere putem spune că ceea ce numim plăcere, câștig sau finalitate la un om sau la un anumit grup de oameni, nu înseamnă neapărat bine și pentru alți oameni sau alte grupuri de oameni. Prin urmare plăcerea, câștigul sau finalitatea și avantajele care derivă din ele nu reprezintă neapărat conceptul de bine. Din stările existente pe pământ, viața în sine constituie deja un fenomen pe care toți îl vor, toți îl iubesc și toți țin la el. Numai că sinuciderile sau înclinația spre sacrificiul de sine (de exemplu în entuziasmul războiului) contrazic această

atracție generală spre viață. Și avem tocmai ca regulă morală, de exemplu, o concepție atât de puternică încât susține că onoarea valorează mai mult, deci e un mai mare bine, decât viața.

Pe scurt, am putea spune că astfel de abateri de la iubirea vieții, de la instinctul vieții constituie doar excepții. Iar excepțiile reprezintă tocmai abaterile de la regulă, adică indică tocmai regula care e contrară lor. În acest sens, deci, excepțiile întăresc acea regulă care spune că în privința omului, cel mai important și mai continuu bine este viața. Bunăoară concepțiile religioase caută viața ca bine primordial și după moarte.

Totuși, să nu considerăm nici excepțiile renunțării și ale sacrificării vieții ca factori care confirmă regula, și să căutăm mai departe conceptul permanent și neschimbat de bine. Dacă aprofundăm această căutare vom vedea că viața ca bine e într-adevăr ca un pol de atracție, dar că oamenii își pot imagina și binele de dincolo de viață și că întreaga lor existență aspiră la acest bine de dincolo de viață. Prin urmare, această aspirație la tot mai mult bine, dorința unui idealism superior până și vieții, această voință de bine continuă constituie de fapt permanența binelui schimbător.

Așa ne dăm seama că sfera obiectivă a binelui se poate modifica de la un loc la altul și de la un moment la altul, dar dorința, voința și reflectarea asupra binelui reprezintă o forță personală permanentă, care nu se modifică. Această forță personală, această subiectivitate e așadar cea pe care o putem identifica cu conceptul de bine absolut. *Voința de bine* în sine. În evoluția gândirii umane de până acum, Immanuel Kant a fost cel care a definit astfel conceptul de bine absolut.

Amintind de Kant, nu vrem să oferim o prezentare filosofică generală sau o evaluare a teoriilor anumitor gânditori. Am făcut referire la el doar ca la unul din fenomenele cele mai recunoscute ale gândirii autoreflexive ale umanității[1]. Prin el am vrut să arătăm că umanitatea și-a păstrat mereu voința de bine, iar această voință a planat mereu deasupra binelui înfăptuit. Pentru a-l considera insuficient și a tinde spre creșterea și extinderea sa. Și în această voință continuă nu l-a vrut drept beneficiar doar pe cel ce vrea binele, ci a vrut să fie bunăvoință față de *toată lumea*. A susținut organizarea societății umane nu de dragul ordinii, ci pentru a putea înfăptui mereu mai mult bine. Resimțită de mintea și de priceperea umană ca o cerință continuă a înfăptuirii binelui față de oameni, această permanentă superioritate, această *lege nescrisă* situată deasupra vieții nu mai poate fi privită ca o morală relativă, schimbătoare în funcție de timp și spațiu. Această superioritate permanentă este morala însăși. *Aspirația permanentă spre bine: iată conceptul precis și invariabil al moralei.*

*

Această statornicie a bunăvoinței continue a dus la o serie de reglementări ce *apar constant* și în privința cerințelor practice. Ce anume reprezintă binele într-un anume loc și la un moment dat este o chestiune în care nu există evidențe și statornicie. În schimb, binele din totdeauna și de pretutін-

deni *revine și celuilalt*: aceasta a apărut ca cerință în regula: „nu fă altuia ceea ce ție nu-ți place”. Această regulă nu e doar în Cartea sfântă, ci și în gândirea antică greacă și chineză. Dar o întâlnim tot așa și în filosofia liber-cugetătorilor, ca și în curentele economice și sociale ale epocii actuale, curente care propun un interes tot mai mare pentru bunăstarea maselor. Aceasta reprezintă și de-a lungul secolelor și mileniilor o regulă constantă, o poruncă neschimbată a moralei veșnice.

Așa ajungem să ne dăm seama că ceea ce formează conceptul invariabil al moralei – veșnica bunăvoință – nu vrea să se fixeze în propria sa sferă existențială, ci vrea și *binele față de alții*. Și își dorește acest lucru exact în măsura în care cineva vrea propriul bine. Morala reprezintă astfel voința constantă de bine față de noi înșine și față de semenii; mai mult, în primul rând față de aproapele nostru decât pentru noi. Pentru că prin bunăvoință față de noi înșine ne gândim și la alții, ca binele făcut nouă înșine să nu dăuneze altuia. Astfel, în morală găsim o viziune a umanului care depășește egoismul, ca omul să nu fie doar o *unealtă* în mâna altora (pentru că nimeni nu își poate dori asta pentru sine), ci să stea ca *scop* în fața oricărei acțiuni și instituții umane. Conform celor de mai sus, definiția finală a moralei absolute e că *morala reprezintă voința permanentă de bine, care îl scoate tot mai mult pe om din condiția de unealtă, din sclavie, din asuprire, transformând condiția umană și binele cu care trebuie înzestrată într-un scop pentru toți ceilalți*. Pentru fiecare aproape al său; deci și pentru cei puternici. Mai mult, și puterea e concepută în scopul omului astfel ca aceasta să poată fi doar un mijloc prin care se înfăptuiește în mod continuu binele în folosul oamenilor.

II

Pentru dezvoltarea problemei ridicate suntem datori să dăm câteva explicații privind conceptul de minoritate etnică. Subliniez că nu e vorba doar de simplul concept de „minoritate”, ci de cel de „minoritate etnică”. Termenului definit numeric de „minoritate” i-am adăugat și ideea de „etnie”, adică cele două le-am completat sau combinat. Această operație, prin cele două componente ale conceptului, aduce o accepțiune nouă, diferită de simpla lor alăturare.

Termenul de „etnie” în sine reprezintă o grupare umană aflată în comuniune de sânge, de limbă, tradiție, istorie sau altă legătură sentimentală. „Minoritatea” în schimb reprezintă o relație, un raport, când un anumit grup este mai mic numeric la un moment dat decât un alt grup uman. „Etnia” reprezintă un fenomen cu caracter permanent sau cel puțin e presupus că are o existență durabilă. „Minoritatea” se schimbă în funcție de loc, timp și alte condiții; se poate întâmpla ca un grup să iasă minoritar cu ocazia unui scrutin și să devină majoritar cu alt prilej; sau poate exista situația ca un grup care e minoritar pe un teritoriu mare, pe un teritoriu mai mic să fie

majoritar. Or, prin combinarea caracterului permanent al cuvântului „etnie” cu cel oscilant al termenului de „minoritate” se naște un concept nou în care vom regăsi mai ales trăsăturile celei mai tari dintre componente.

Pierderea specificului slab în acest fel se manifestă printr-o transformare interesantă în viața de zi cu zi. Permanența „etniei” este transferată și „minorității” când e vorba să analizăm acea minoritate ca etnie separată. Va fi *mereu* „o etnie mai mică” dacă e să comparăm cu etnia care formează majoritatea în țara în care trăiește minoritatea respectivă. Caracterul schimbător al „minorității” și capacitatea sa de a se transforma în majoritate nu apare *niciodată* până când „etnia” în cauză nu se transformă în majoritate, respectiv până când nu se asimilează cu etnia majoritară din țara respectivă. E posibil de asemenea să avem câte o minoritate etnică care în *anumite* teritorii să constituie majoritatea; această majoritate locală însă se poate evidenția numai prin anumite forme de solidaritate socială, dar influența sa la nivelul *întregii* țări nu poate fi decât proporțională cu dimensiunea sa minoritară. Chiar și în privința problemelor naționale cu efect local ea își va păstra ponderea minoritară; preponderența puterii decizionale și de reglementare la nivel local revine tot majorității de pe teritoriul acelei țări. Chiar dacă minoritatea etnică se bucură de o anumită autonomie locală, aceasta există prin subordonarea față de supravegherea, controlul și intervenția dispozițiilor luate la nivel național; deci și în această chestiune puterea decizională o are etnia majoritară.

Fenomenul de „minoritate etnică” cuprinde astfel în sine un concept complex, care corespunde fenomenului de *minoritate permanentă*. Iar permanența se manifestă la nivel național, adică privind grupul uman pe care-l formează o minoritate etnică, înseamnă că el se va bucura mereu de o considerație mai mică în țara în care trăiește. Din totalitatea țării și a statului care o reprezintă ea nu poate beneficia decât în funcție de această considerație mai redusă, și astfel se poate spune că ea nu are o viață publică integrală, acest lucru este *imposibil numeric* în privința ei. *În principiu* poate exista egalitatea în drepturi la nivelul țării, dar *practic* ea nu poate ajunge la respectarea lor pentru că până și în zonele în care este majoritară ea e obligată să trăiască mereu sub efectul condiției sale minoritare.

Așadar, conceptul de minoritate etnică începe să se contureze astfel încât avem de-a face cu un popor relativ mic și care trăiește într-o țară a unui popor relativ mai mare numeric și care tocmai prin inferioritatea numerică are mai puține drepturi decât are poporul care formează majoritatea aceleiași țări. Astfel și puterea ei în cadrul țării este mai redusă și cum puterea redusă echivalează față de puterea mai importantă cu lipsa puterii suverane, de aici putem deduce că *minoritatea etnică se prezintă ca acel popor mai puțin numeros al unei țări care nu are parte de puterea suverană a acelei țări*. Nu dispune de competențe necondiționate nici în limitele propriului popor, ci doar în dependență de poporul aflat în majoritate, și astfel *nu dispune de fapt de o autodeterminare etnică*. Chiar dacă dispune de tot ce afectează moșteni-

rea, caracteristicile și capacitățile vieții populare. Așadar, capacitate etnică fără posibilitate de afirmare sau doar sub forma unei posibilități deficitare.

*

Probabil pare neobișnuit sau exagerat să vedem minoritatea etnică ca pe un popor mai mic. Adică să vedem în ea un grup uman cu o interdependență internă și o organicitate socială continue în interiorul său și manifestându-se printre alte popoare cu o individualitate specifică. Se poate obiecta că acest grup uman considerat drept un popor mai mic constituie doar un fragment al unui popor care e majoritar într-o țară sau alta. Adică minoritatea etnică nu trebuie privită ca un popor mai mic, ci doar ca fragmentul mai redus al unui popor.

În această obiecție sunt multe de chibzuit.

Înainte de toate însă trebuie să observăm că de exemplu catalanii din Spania sau bretonii și bascii în Franța sunt tipuri de popoare care nu au o reprezentare completă în alte țări. Acestea deci nu pot constitui părți ale unui popor pentru că ele dau întregul specific al individualităților populare respective. Evreii în schimb, chiar și atunci când apar sub forma unei etniciități distincte, nu au un statut de majoritar în nici o țară, pentru a putea constitui părți ale unui popor de care s-au rupt sau de care aparțin; ei constituie doar părți ale unei unități universale imaginare. Deci nici în cazul lor nu s-ar potrivi dacă minoritățile etnice le-am vedea doar ca părți ale unui popor.

Pe de altă parte însă, și în cazul celorlalte minorități etnice care par a fi părți ale unui popor există ceva care se manifestă ca o delimitare tot mai importantă față de poporul întreg *de odinioară*. În perioada *de început* a separării ca fragment, probabil nu se arată această personalitate distinctă. Deși migrația în masă din patria de baștină, stabilirea într-o nouă țară conferă de la început nou-veniților un statut specific, făcându-i să simtă că au o soartă comună și unitară, conferindu-le deci o individualitate de popor aparte chiar și față de poporul mamă din care provin.

Dar separarea poate avea și forme nedorite, cu care ne-am putut întâlni în mod deosebit prin schimbările teritoriale care au urmat războiului. *La începutul* acestor separări, fragmentele de popor ajunse cu teritoriul lor, deci fără ca ei înșiși să se mute într-o nouă țară, mai simt încă vasele sanguine și reflexele unei legături cu poporul originar. *Mai târziu* însă, aceste reflexe se sting transformându-se doar în amintiri, iar cadrul de viață al acestor fragmente etnice separate este impus de condițiile existente în noua țară și de proporția celorlalte popoare. Instinctul de viață, care face *involuntară* adaptarea la toate acestea, acționează în așa fel asupra fragmentului etnic încât el trebuie să câștige prin capacitatea de adaptare și de orientare în noile condiții, o altă individualitate de popor. El nu poate aștepta de la etnia întreagă sprijin în adaptarea ei la noile condiții de viață, ci trebuie să își găsească prin ea însăși noi rosturi și direcții de viață în cadre mai restrânse. Fără a fi deci vorba de o asimilare în grupul majoritar al noii țări, părțile de popor separate din poporul întreg de odinioară se transformă într-un popor cu o persona-

litate diferită în relația cu noul popor majoritar, față de cum au fost în cadrul anterior.

Nu poate fi vorba pentru că tocmai noua individualitate etnică specifică e cea care îl apără de asimilare. Acolo unde această individualitate nu se dezvoltă la minoritatea etnică, acolo aceasta are de ales între revenirea la poporul anterior, sau între a deveni minoritate fără pretenție etnică. În acest din urmă caz apare fărâmițarea în indivizi a minorității respective (fără etnie), și după aceea absorbirea indivizilor de către poporul majoritar cu putere în stat. Fără „etnie” așadar nici „minoritatea” nu va putea să existe. De aceea e important ca cei care într-o țară corespund, conform tratatelor de pace internaționale, minorităților lingvistice, rasiale sau religioase, iar această apartenență nu vor să o schimbe voluntar cu asimilarea în poporul majoritar, aceia să se considere și să se numească nu doar „minoritate”, ci și „minoritate etnică”.

*

Acum poate fi și mai clar conturul care s-ar potrivi conceptului de „minoritate etnică”. Într-adevăr, e vorba nu doar de un fragment de popor, ci și de o grupare umană care e chemată să aibă o individualitate etnică proprie și care trebuie să păstreze condiția de „etnie” mai mică, dacă vrea să supraviețuiască ca minoritate.

Toate acestea nu implică faptul că vrea să se afirme și ca „națiune” de sine stătătoare. Deoarece conceptul de națiune înseamnă capacitatea unui popor de a fi în stat un factor cu putere decizională. Aceasta reprezintă deja un nivel superior al capacității de putere, iar „națiunea” reprezintă un grad superior de dominație față de conceptul de „popor”. La minoritățile etnice însă – cel puțin azi – un astfel de grad de putere nu există, nu poate exista. Poate avea clase sociale, dar acestea sunt doar factori interni de organizare care în urma unei dezvoltări spontane asigură supraviețuirea minorității etnice: aceste clase au însemnătate morală, deoarece dispun de puterea de a face mai mult bine, dar nu au putere de constrângere, adică nu au semnificație juridică.

Asta tocmai pentru că în configurația minorităților etnice există realitatea faptică a unui popor mai mic sau măcar vocația spre așa ceva, dar tocmai fiind un popor mai redus, față de poporul majoritar din acea țară, el nu poate avea drept de dominație, putere de constrângere față de cel din urmă. În lume există totuși popoare mai mici care conduc peste popoare care sunt mai mari în țările respective, deci inferioritatea lor numerică nu implică și o inferioritate de putere, dar un astfel de popor (de exemplu englezii care domnesc peste indienii majoritari) nici nu se cheamă minoritate etnică, ci popor dominant sau cuceritor. Vom observa deci că o altă componentă importantă a conceptului de minoritate etnică o reprezintă lipsa puterii ce derivă din inferioritatea numerică.

Relația dintre inferioritatea numerică și lipsa puterii poate fi mai clară dacă ne gândim la organizarea statului elvețian. Acolo există trei popoare:

2.751.000 de germani, reprezentând 75%, aproximativ 824.000 de francezi (22%) și în jur de 239.000 de italieni (7%). Evident, germanii sunt de departe majoritari peste francezi și italieni. Totuși, și francezii și italienii, *ca popoare*, au drepturi absolut egale față de germanii care sunt de trei, respectiv de șapte ori mai numeroși. Toate trei sunt suverane și investite cu aceleași puteri. Această egalitate în drepturi face din toate cele trei etnii ale Elveției popoare cu puteri depline și astfel Elveția nu are practic minorități etnice. Nici etniile aflate în număr mai mic nu sunt minorități etnice, ci etnii de sine stătătoare. Deci și din acest exemplu putem vedea că numai atunci putem vorbi de minorități etnice, dacă inferioritatea numerică este asociată cu inegalitatea în drepturi, cu lipsa puterii în stat.

Concluzionând așadar cele afirmate până acum, în fața noastră pot sta foarte clar contururile conceptuale ale minorității etnice. *Conform acestora, minoritatea etnică reprezintă un grup uman permanent și unitar prin limbă, rasă sau religie și istorie, care în cadrul unei țări cu etnie care alcătuiește majoritatea populației apare ca etnie mai mică sau ca o parte ajunsă mai mică a unei etnii. În același timp, situația caracteristică a aceluiași grup uman este că tocmai datorită numărului său mai mic și specificităților sale etnice nu are drepturi suverane în țară.*

III

Morala – doctrina binelui pentru oameni – și politica – doctrina acțiunii în interesul statului – stau de secole pe picior de război una față de cealaltă. În numele statului și a puterii sale supreme doctrina politică s-a avântat și în exagerări fatale. În raționamentul unui autor din secolul XV, Niccolo Machiavelli[2], această doctrină politică a ajuns să facă din imoralitate, din violență și din reaua credință instrumente de guvernare, el considerându-le nu doar permise, dar și necesare. Există însă exemple și la extrema cealaltă, când în numele moralei se vrea ca toată puterea să fie concentrată în mâinile statului care să controleze viața privată și omul în general. De la un filosof antic cum a fost Platon, această doctrină de dominație morală a puterii o întâlnim atât în Evul Mediu, cât și în epoca modernă, și cea contemporană, fiind și pusă în aplicare. Iată cum se instituie sub umbrela moralei puterea totală de stat.

Sub orice titlu moral s-ar prezenta însă această putere totală de stat, ea vine totuși în contradicție cu morala. Deși vrea să înfăptuiască o anumită imagine a binelui, dar pentru acest scop e în stare să sacrifice până și libertatea umană sau chiar și viața oamenilor. În cele din urmă avem o clasă superioară dominantă și o societate aservită, supusă ei, care nu dispune de drepturi și libertăți nici măcar în sfera vieții private. Astfel, cei din pătura inferioară nu pot trăi pentru binele lor, ci trăiesc de fapt pentru binele clasei superioare, care domnește *în numele* idealurilor morale. De aici rezultă în

mod necesar că cei subordonați se izbesc tot mai mult de obstacolele vieții, sunt tot mai nemulțumiți și pentru suprimarea acestor nemulțumiri clasa superioară dominantă este în stare să recurgă și la metodele machiavelice. Mai mult, când conducătorii provin din chiar clasa subordonată, și ei vor să instaureze o dominație favorabilă maselor, ei presupun de la început că pot exista intenții de opoziție și guvernează de la bun început prin mijloacele terorii.

Astfel e sugrumată morala însăși, când politica se utilizează în numele ei. La urma urmei și această formă de aspirație morală se transformă doar în asigurarea dominației, fără a fi în folosul moralei. Are același conținut cu machiavelismul, diferă de acesta cel mult prin faptul că nu e de rea-credință.

Sacrificarea moralei în scopuri politice poate apărea nu doar prin negarea deschisă a moralei (machiavelismul), dar și atunci când, în numele moralei, asupra vieții private a oamenilor se exercită o presiune prea mare. Prin urmare, și în cazul în care puterii totale, pe care o exercită statul. Pentru ca această contradicție nefericită să nu poată apărea, e nevoie de o mediere care să împacă politica și morala. Această egalizare constă în dreptul oamenilor la propria lor viață, la desăvârșirea lor fizică și psihică, libertatea activității și muncii lor. Asigurarea dreptului la viață proprie pentru toată lumea, dar în așa fel încât aceasta să nu știrbească dreptul la viață proprie al unei alte persoane.

*

Morala și politica, voința permanentă de bine și puterea de stat se pot așadar contrabalansa doar în sfera de viață a omului. În dreptul natural, nativ al omului, în umanism. De aceea are o semnificație aparte în istoria umanității acel pas care a dus la proclamarea drepturilor omului în secolul XVIII, atât în cadrul revoluției franceze, cât și în războiul de independență al Statelor Unite. Au fost recunoscute atunci libertățile indispensabile care decurg din natura umană și nevoile vitale care se leagă de aceste, și s-a propus împlinirea dragostei umane în primul rând prin limitarea puterii totale a statului. De atunci, cele mai multe state au preluat aceste principii definite în constituțiile scrise ca „drepturi fundamentale“.

Fără îndoială că și până atunci constituțiile nescrise ale anumitor state cunoșteau una sau alta din aceste drepturi ale omului. Dar ele au intrat în conștiința generală și au devenit elemente definitorii ale sferei de viață a personalității umane doar în urma marilor evenimente ale secolului XVIII. De atunci putem spune că ideea statului pentru sine este considerată ca o stare neconstituțională, adică antiumană. Este evident că prin acea turnură din secolul XVIII avem de-a face cu o revelație pe plan universal a valorii umane. *O parte* a legii morale nescrise a apărut ca lege scrisă, ca drept. Este un efect al progresului moral care a dus la ridicarea nivelului stării de drept.

În sens *moral*, lupta dintre morală și politică a adus la suprafață, a transformat în realitate sfera de drepturi a omului ca individ. În sens moral, adică realizându-se prin ea voința de bine îndreptată în folosul omului: acel bine, care consideră viața omului ca scop și nu ca mijloc.

Dar progresul nu se poate opri prin proclamarea în scris a drepturilor privind libertatea sferei individuale. Aceasta reprezintă doar un act de voință, un principiu care presupune în continuare și realizarea practică, o afirmare de o certitudine permanentă. Garanția acestui lucru constă însă în aceea ca oamenilor să le fie asigurată libertatea nu doar la nivel individual, ci și la nivelul legăturilor sociale din cadrul puterii de stat și ei să poată exercita aceste drepturi. Ei trebuie să beneficieze de aceste drepturi ale omului nu doar individual, *fiecare în parte*, ci și la nivel societal, *colectiv*. În acest fel este dată atât direcția, cât și împlinirea în sensul că în cadrul unei țări vor beneficia de drepturi și familiile, cercurile locale, categoriile profesionale, tendințele economice și culturale identice, toate dispunând de autodeterminare pentru că în așa fel pot împlini mai ușor drepturile lor individuale. Față de toate acestea statul trebuie să constituie mai curând un cadru exterior, care asigură echilibrul multitudinii de drepturi, dar nu se amestecă în exercitarea lor. Progresul moral în acest sens este evident.

*

Există o strânsă legătură între acest progres moral și configurația minorităților etnice. Dacă și în interiorul etniei majoritare, drepturile individuale se pot realiza practic pe calea asociațiilor interne, acest lucru este valabil și mai mult în cazul minorităților etnice. Minoritățile etnice reprezintă față de etnia majoritară forme de asociere specifice în care indivizii trăiesc cu un sentiment de apartenență și un sentiment organic și mai accentuat. Conform drepturilor individuale dobândesc prin naștere libertatea de a trăi, de a vorbi, de a gândi, de a crede, de a munci. Or, minoritățile etnice, trăind ca grupuri umane aflate într-o comuniune specifică de limbă, de neam, de rasă, de religie sau de istorie, depind cel mai mult de mai sus amintitele drepturi ale omului. Deci constituie o cerință morală ca și aceste grupuri umane caracterizate prin sentimente organice interne și o socialitate moștenită să se bucure la fel de bine de dreptul la viață asociativă ca și majoritatea. Altminteri acei oameni care trăiesc condiția naturală a minorității etnice de care aparțin, ar fi lipsiți de putere nu doar în ce privește capacitatea lor de a influența puterea de stat, dar și privința vieții lor private.

Morala cere și în aceste cazuri prețuirea omului și a binelui. Tratatelor referitoare la minoritățile etnice acordă o anumită atenție acestor aspecte, invitând la îngăduință în acest sens, dar nu conțin încă o recunoaștere fermă a faptului că minoritățile etnice au și dreptul de a trăi ca un popor, ca o colectivitate. Există câteva dispoziții din care putem deduce acest lucru; în mod deosebit cele care se referă la autonomia locală. Dar realizarea lor în practică întârzie peste tot, și astfel normele scrise care se referă la minoritățile etnice, devin incerte față de puterea totală de stat.

Putem spune deci că raportat la idealul moral *încă nu există de fapt drepturi în favoarea minorităților etnice*. Așa cum rămâne încă un obiectiv de atins și recunoașterea caracteristicii de bază a minorităților etnice: faptul că ele constituie un popor cu o dimensiune mai redusă, având propria comu-

nitare de viață. Deocamdată ele sunt tratate doar ca o minoritate (fără semnificația unui popor), ca o unitate numerică trecătoare și lipsită de putere.

Dar minoritatea etnică nu e pur și simplu un număr, ci o comunitate de oameni. Bunăvoința față de oameni, aspirația permanentă spre bine, adică morala are cu atât mai multe responsabilități față de ea cu cât nu reprezintă doar câțiva indivizi, ci și comuniunea fizică și psihică a unor oameni. Așadar, mult mai multe cerințe morale cer recunoașterea acestor unități umane naturale. Inclusiv cea ca această unitate socială să nu dispară, să poată supraviețui, să poată decide asupra posibilităților sale economice și sufletești, iar dacă în viața de stat nu poate dispune de putere după modelul elvețian (deși acesta ar trebui să fie idealul), măcar în cadrul etniei ei să poată dispune de autodeterminare. Pe individul care trăiește într-o astfel de etnie separată, doar această formațiune colectivă îl poate menține și ajuta în scopurile sale umane. Altminteri, individul acesta ar trebui să își sacrifice propria limbă, religie, nevoile sale economice și culturale, mai mult, și-ar pierde chiar și posibilitatea supraviețuirii și prin aceasta și viața. Acest sacrificiu uman, fie că are loc printr-un proces lin, încet, fie cu o violență rapidă, în ambele cazuri e împotriva moralei.

Dezvoltarea dreptului însă stă neîncetat sub efectul normelor morale. În problema atingerii drepturilor vitale, instinctul uman al binelui invizibil e cel care își dă impulsul și acordul. Acest instinct al aspirației spre bine există în toată lumea; nu doar în cei care luptă pentru drepturi, ci și în cei care dețin puterea unilaterală. Poruncile conștiinței lucrează peste tot și la toată lumea, adică trezirea lor e oricând posibilă, numai că e nevoie de sensibilizare. Progresul moral neîncetat este o certitudine istorică, prin urmare și în viitor va fi indispensabil. El este adevăratul mobil, promotorul și apărătorul dreptului minorităților etnice.

*

Progresul moral întâlnește obstacole și în factorii din afara minorităților etnice dar și în interiorul lor. Învingerea acestora din urmă nu le poate reveni decât acestor minorități etnice. Dacă o minoritate etnică este în stare să realizeze în interiorul său o perfecțiune socială care să împlinească cât mai hotărât binele față de celălalt, altruismul, dragostea umană; dacă știe să elimine vanitățile și pretențiile conflictuale, atunci va înfăptui și fără recunoașterea normelor de drept solidaritatea durabilă dintre membrii săi. Ea va înfăptui permanența unei vieți etnice mai reduse și puterea ei morală. Constatarea acestei realități nu poate fi refuzată nici de cei care fac parte din puterea unilaterală. De la constatare la recunoaștere nu e decât un pas și astfel vor fi eliminate și obstacolele externe ale progresului moral, dacă minoritățile etnice au depășit obstacolele interne.

Aceasta reprezintă o nouă luptă de eliberare în interesul dezvoltării morale a umanității. Semne opuse: pe de o parte, voința de putere ce tinde către marile unități, pe de altă parte, divizarea umană în unități sociale mici. Unitatea mare nu poate însă deveni interiorizată, nu poate prețui calitatea

umană; ea vede atât oamenii, cât și popoarele doar ca mijloace. Așadar ea nu poate aduce progrese morale. *Rămâne deci ca viața unităților mici să aducă îmbunătățirea continuă a umanității, căci această viață e mai aproape de oameni, poate vedea și simți oamenii cu mai multă empatie putând astfel perfecționa și soarta oamenilor.* Față de pretențiile uniformizatoare ale unităților mari, libertatea de viață a umanității poate răsări în diversitatea diferențelor care caracterizează unitățile mici. În fața unităților mici stă deci o mare provocare: să fie meșterii care să modeleze progresul moral al umanității.

Numai ei pot fi aceia.

În „Magyar Kisebbség”, XIV, 1935, nr. 11, p.280-292.

(Traducere: Marius Cosmeanu).

Árpád Paál (1880-1944), jurnalist, cu studii juridice, redactor la „Kecskeméti Lapok” între 1902-1903. La finele primului război mondial a fost viceprefect de Odorhei (1918-1919) și președinte al Comisiei Naționale Secuiești (Székely Nemzeti Tanács). Din 1920 se va ocupa în principal de ziaristică, fiind succesiv redactor șef la „Keleti Újság”, „Újság” și „Napkelet”. Totodată a fost în câteva rânduri deputat în Parlamentul României.

[1] Emmanuel Kant (1724-1803) a fost una din marile personalități ale gândirii filosofice, interesat de mai toate domeniile existenței și propunând deschideri nebanuite apelând la metafizică, logică, antropologie, morală sau estetică. Sistemul construit de el a devenit practic unul din referințele fundamentale pentru orice abordare filosofică, fiind apreciat ca fondator al idealismului german, ilustrat apoi prin Johann Gottlieb Fichte (1762-1814), Friedrich Hegel (1770-1831) și Friedrich Schelling (1775-1854). Asupra gândirii kantiene, mai nou, vezi: Gérard Lebrun, *Kant et la fin de la métaphysique. Essai sur la „Critique de la faculté de juger”*, Paris, A. Colin, 2003; *Kant's Critique of the power of judgment. Critical essays*, ed. Paul Guyer, Lanham, Rowman & Little field, 2003; A.B. Dickerson, *Kant on representation and objectivity*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003; Josef Simon, *Kant – die fremde Vernunft und die Sprache der Philosophie*, Berlin, Gruyter, 2003; Patrick Frierson, *Freedom and anthropology in Kant's moral philosophy*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003; *Essays on Kant's anthropology*, ed. Brian Jacobs and Patrick Kain, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 ș.a.

[2] Scriitorul și omul politic italian Niccolo Machiavelli (1469-1527) s-a interogat într-adevăr, printre altele, și asupra mijloacelor cele mai eficace de a se exercita puterea în cadrul unui stat. Deși gândirea lui politică pare ambiguă, a exprimat totuși câteva adevăruri profunde, fiind invocat adeseori ca sursă a unor învățături lipsite de „moralitate” în ceea ce privește mijloacele de instaurare a regimurilor dictatoriale (prin lucrea sa *Principele*).